

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות חורגים

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ואחת

בלק (תשכ"ב)

כ"ד א' - י"ד
(לפסקי המשל השלישי: כ"ד ג-ט) ע' גליונות בלק תש"ט, תשס"ז.

א. א. וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל
ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים
וישת אל המדבר פניו.

פסיקתא זוטרתא בלק:

"וירא בלעם כי... ולא הלך כפעם בפעם..", שכל הפעמים היה אומר בלעם:
"אולי יקרה ה' לקראתי ודבר מה יראני", והניח זה הדרך והלך לקראת נחשים.
אמר: "אלך אל המדבר, שעשו ישראל עם את העגל." לכך נאמר: "וישת אל המדבר
פניו". והוא לא ידע, שבמדבר קבלו ישראל את התורה ואמרו: "נעשה ונשמע".
הוא שאמר ישעיה (ס"ט): "גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחן".

1. הסבר מהו הרעיון הכללי המסומל בדברי המדרש?

2. כיצד מצא בעל המדרש חזק לרעיונו בדברי ישעיה?

שים לב: השאלה האחרונה היא מעין חידה. מי שלא ימצא פתרון
יפנה לעורכת הגליונות וישאל - ויענה.

ב. א. ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים.

השוה לדברי הפסיקתא הב"ל את

תרגום אונקלוס: ולא הלך כזמן בזמן אלהן (=כי אם) לקדמות נחשיא

יאר (פרשן על ת"א): המלים "אלהין לקדמות נחשיא" בגד משמעות הכתוב

ר' יהודה בעהאק בספרו תוספת ומלואים למפרשי ת"א (וילנא תרנ"ט):

מצאתי פירוש לדברי אונקלוס התמוהים האלה בפרוש יפה תאר

לשמות רבה בשלח כ"א (יא)

.. וכמו שתרגם אונקלוס את הכתוב "ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים"

כאלו כתוב: ולא הלך כפעם בפעם אלא הלך לקראת נחשים. וכן נכתוב

בקהלת (ד' י"ז) "כי אינם יודעים לעשות רע".

וכן גם בקהלת (ב' כ"ד) "אין טוב באדם שיאכל וישתה".

א 1) הסבר מה הביא את תרגום אונקלוס להתרחק בתרגומו את פסוקו כל כך
משמעות הכתוב?

א 2) מה העזרה הניתנת להבנת התרגום התמוה ע"י שני הפסוקים הנ"ל שנס' קהלת?

ג. פסוקים א' - ב'

רש"י א' ד"ה וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל
אמר איני צריך לבדוק בהקב"ה, כי לא יחפץ לקללם.

" " " ולא הלך כפעם בפעם
כאשר עשה שתי פעמים

" " " לקראת נחשים
לבחש אולי יקרה ה' לקראתו כרצונו. אמרו רוצה ולא רוצה לקללם
אזכיר עוונותיהם והקללה על הזכרת עוונותיהם תחול.

" " " וישת אל המדבר פניו.
כתרגומו. (לפי גירסת התרגום שהיה לפני רש"י: ושוי למדברא
ועבדו ביה בני ישראל עגלא אנפוהי)

ב. ד"ה שוכן לשבטיר
ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו. ואינן מעורבין, ראה שאין פתחיהם
מכוונים זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אהל חברו.

" " " ותהי עליו רוח אלוקים.
עלה בלבו שלא יקללם.

רמב"ן א' ד"ה ולא הלך כפעם בפעם לקראת בחשים. כי בפעמים הראשונים היה מנחש ורוצה לקלל אותם בנחש והיה הם בא אליו בדרך מקרה לא בכונתו לנבואה ולא ממעלתו שהגיע אליה, ועתה כאשר באמר לו, "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל", להרע או להטיב להם, הניח הנחשים ולא הלך כפעם בפעם לקראתם, אבל סם אל המדבר פהיו ישראלי שם, שיראה אותם ויכין להם בפטו, שיחול עליו הדבור מאת השם כאשר היה עמו פעמים, וכן היה לו, על כן אמר "ותהי עליו רוח אלוקים" כי עתה היתה עליו יד ה' כאשר היא לנביאים, כמו שאמר (במדבר י"א כ"ט): "ומי יתן כל עם ה' נביאים, כי יתן ה' את דוחו עליהם", ואומר (ישעי' ס"א) "רוח ה' עלי ועל כן קרא עצמו שומע אמרי א-ל", כי נביא הוא.

- (1) מה ההבדל בין דעות שני הפרטנים בשנוי שהתחולל בבלעם?
- (2) על מה מסתמך כל אחד מהם בהערכתו השונה את בלעם?
- (3) מה הקשי שמישב רש"י בדבריו ד"ה ולא הלך כפעם בפעם?
- (4) היכן מצא רש"י (או המדרש שבעקבותיו הלך רש"י) רמז לכך שדוקא הצניעות והטהר שבמחנה הם שפעלו עליו ביותר?
- (5) מה בין רש"י לבין רמב"ן במירוש הבטוי לשית פניו אליי?
- (6) מה גרם לרש"י שפרט "ותהי עליו רוח אלוקים" שלא כפי פרוטם הרגיל של מלים אלה, (וכפי שפרשם גם הרמב"ן כאן)?
- (7) מה רצה הרמב"ן להוכיח בעזרת הפסוקים במדבר י"א ומישיעה ס"א?

ד. ב' וירא את ישראל טוכן לשבטיו

במדבר רבה ב' ג'

אף בלעם הביט בהם ויצאת עיבו כנגדן, שלא היה יכול ליגע בהם, שב' "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל" - אלו הם הדגלים. התחיל לומר: מי יכול ליגע בבני אדם אלה! מכירין את אבותיהם ואת משפחותיהם, שב' "טוכן לשבטיו". מכאן למדנו שהיו הדגלים גדולה לישראל.

- (1) הסבר מהו הרעיון הכלול במדרש זה?
- (2) במה מסייעין דברי המדרש הזה להבנת "דבר בלעם" הנרמז בפרשת מטות (ל"א ט"ז)?

ה. י"ד לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים.

רמב"ם ד"ה איעצך

עצה להכשילם, לפי שידעתי אשר יעשה העם הזה לעמך יהיה באחרית הימים. אבל אתה בקרוב בחייך לא תירא מהם. וזו היא העצה (ל"א ט"ז) "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם", וכאן סתם משה את העצה, לפי שבלחש אמרה בלעם לבלק, ולא נודעה העצה עד שפרשה משה בשעת הצורך.

בכור שוב ד"ה לך איעצך.

על אותו דבר שהיית ירא וחרד מפני הקהל היושב ממולך ומפחדו שלח אלי, "איעצך" - אתן לך עצה, שלא תתגרה עמהם, שאין לך לירא מהם כלום, כי לא יזיקוך ולא לעמך כל יסרך, כי אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים יהיה ולא עתה.

- (1) מה הקשי בפסוקנו ומה ההבדל בין שני הפרושים בישובור?
- (2) מהי "שעת הצורך" שאליה יכוון הרמב"ם?
- (3) איזו מטתי התפישות הנ"ל מתאימה יותר להקשר פרשתנו?

